

Dokazna sredstva u prekršajnom postupku

Ljubinko Mitrović

Prof. dr, Fakultet pravnih nauka, Panevropski univerzitet APEIRON u Banjoj Luci, Banjaluka, Bosna i Hercegovina, ljubinko58@gmail.com

Rezime: Najnoviji Zakon o prekršajima Republike Srpske iz 2014. godine (objavljen u „Službenom glasniku” Republike Srpske, broj 63/2014) ne sadrži posebne odredbe o dokaznim sredstvima koja se primjenjuju i dokaznom postupku koji se sprovodi u okviru prekršajnog postupka. Istina, sa stanovišta radnji dokazivanja treba istaći odredbu stava 3. člana 105. navedenog Zakona kojim je predviđeno da “ako ovim zakonom nisu uređena pojedina pitanja prekršajnog postupka, na ta pitanja shodno se primjenjuju odredbe Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske (objavljen u „Službenom glasniku” Republike Srpske, broj 53/2012): ... Pretresanje stana, prostorija i lica, Privremeno oduzimanje predmeta i imovine, Ispitivanje osumnjičenog, Saslušanje svjedoka, Uviđaj i rekonstrukcija, Vještačenje...” Shodno navedenoj odredbi, na dokaze, odnosno dokazna sredstva u prekršajnom postupku, te dokazni postupak koji predstavlja poseban postupak izvođenja dokaza i čini posebnu fazu u prekršajnom postupku, primjenjuju se odredbe Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske, a sve s ciljem pravilnog utvrđivanja činjenica i zakonitog odlučivanja o prekršajnoj odgovornosti učinioca prekršaja.

Ključne riječi: prekršaj, dokazi, dokazni postupak, dokazna sredstva.

Datum prijema rada: 17. novembar 2014.

Datum odobrenja rada: 24. novembar 2014.

A) POJAM I VRSTE DOKAZA, ODNOSNO PRAVNO NEVALJANI DOKAZI

Pojam dokaza najčešće se određuje kroz njegova dva različita poimanja: prvo, koje pod pojmom dokaz podrazumijeva dokazni osnov ili dokaz kao činjenicu, odnosno argument iz kojeg se utvrđuje postojanje prekršaja i odgovornost njegovog učinioca i drugo, koje pod pojmom dokaza podrazumijeva konkretno dokazno sredstvo, odnosno izvor saznanja ili instrument iz kojeg se crpe dokazne činjenice, odnosno pomoću kojih se ustanovljavaju pravno relevantne činjenice u prekršajnom postupku¹.

S druge strane, dokaz u prekršajnom procesnom pravu predstavlja materijalnu ili psihičku promjenu koja je nastala u vezi sa izvršenjem prekršaja i koja u sebi nosi informaciju o prekršaju, počinocu prekršaja i drugim prekršajno-pravnim relevantnim činjenicama, fiksiranu u formi i na način propisan zakonom i od strane, po zakonu, ovlašćenog subjekta. Putem dokaza, odnosno dokaznih činjenica u dokaznom postupku, sud utvrđuje pravno relevantne, odnosno odlučne činjenice, tj. one činjenice koje su od značaja za odlučivanje o određenoj prekršajnoj stvari². Do-

kaz obuhvata sljedeće elemente:

- predmet dokaza (*thema probandi*) - predmet dokaza jeste činjenica koju treba dokazati;
- dokazni osnov ili razlog (*argumentum probatio*) - to je činjenica koja je već utvrđena i iz koje se izvodi zaključak o postojanju ili nepostojanju činjenice koja se dokazuje;
- dokazno sredstvo (*media probandi*) - izvor iz kojeg se dobija činjenica koja je dokazni osnov, dakle to je izvor iz kojeg se dobija dokazni osnov³.

Različite su podjele dokaza u kaznenim (krivičnom i prekršajnom) postupcima, te se tako dokazi najčešće dijele na neposredne i posredne, potpune i nepotpune, optužne i odbrambene i lične i stvarne, odnosno materijalne dokaze.

Neposredni dokazi su oni dokazi kod kojih se neposrednim putem utvrđuju određene činjenice (primjera radi to su uviđaj, saslušanje svjedoka očevidca događaja, originalna isprava), a posredni su oni dokazi putem kojih se posredno, odnosno preko nekog drugog dokaza, utvrđuje istinitost izvjesnih činjenica (na primjer, saslušanje svjedoka po čuvenju, kopija isprave). Potpuni dokazi su oni koji u cijelosti potvrđuju istinitost neke sporne činjenice, a nepotpuni dokazi ili poludokazi to potvrđuju samo djelimično. Optužni dokazi su oni dokazi koji potkrepljuju optužbu, za razliku od odbrambenih koji potkrepljuju odbranu. Lični

¹ Lj. Mitrović, *Prekršajno pravo*, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka, 2014; str. 210.

² Stav 1. člana 106. Zakona o prekršajima Republike Srpske glasi: „Postojanje ili nepostojanje činjenica na kojima zasniva odluku, sud cijeni po svom slobodnom uvjerenju, pri čemu nije ograničen posebnim formalnim pravilima”.

³ Lj. Mitrović: *Dokazi i dokazni postupak u prekršajnom postupku*, Revija za kriminologiju i krivično pravo, Beograd, broj 2-3/2011.

ili verbalni, odnosno personalni dokazi su oni dokazi koji predstavljaju neposredno ili posredno saznanje pojedinca ili većeg broja ljudi dato u obliku iskaza okrivljenog, svjedoka ili vještaka, a stvarni ili realni dokazi su same fizičke stvari, predmeti u prirodi, isprave itd.

U svakom slučaju, sud u prekršajnom postupku ne može zasnivati svoju odluku na priznanju ili nekoj drugoj izjavi iznuđenoj od okrivljenog ili drugog lica, te na dokazima koje je pribavio povredama ljudskih prava i sloboda iz Ustava Republike Srpske i međunarodnih ugovora i konvencija⁴. Načelo zakonitosti dokaza konstituiše i zabranu sudu, ali i drugim učesnicima u postupku, da od okrivljenog ili bilo kojeg drugog lica koje učestvuje u prekršajnom postupku iznuđuju priznanje ili bilo kakvu drugu izjavu, jer isti, u tom slučaju, predstavljaju tzv. nezakonite, odnosno pravno nevaljane dokaze.

U nezakonite ili pravno nevaljane dokaze na kojima se ne može zasnivati rješenje o prekršaju još se ubrajaju iskazi svjedoka koji su saslušani, a nisu se mogli po zakonu saslušati, zatim iskazi svjedoka koji su saslušani, a oslobođeni su dužnosti svjedočenja, s tim da ih sud na mogućnost oslobađanja od dužnosti svjedočenja nije upozorio, kao i dokazi pribavljeni povredom ljudskih prava i sloboda propisanih Ustavom Bosne i Hercegovine, Ustavom Republike Srpske i međunarodnim ugovorima koje je ratifikovala Bosna i Hercegovina, prije svega Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda. Kršenje prava iz Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama i ustava utvrđeno od strane Ustavnog suda ili Evropskog suda za ljudska prava predstavlja osnov za ponavljanje prekršajnog postupka ukoliko je odluka suda zasnovana na tim kršenjima.

Ukoliko se rješenje o prekršaju zasniva na pravno nevaljanim, odnosno nezakonitim dokazima, odnosno dokazima koji se nisu mogli koristiti, onda govorimo o bitnoj povredi prekršajnog postupka.

B) POSTUPAK DOKAZIVANJA

Dokazni postupak podrazumijeva postupak izvođenja dokaza i on predstavlja posebnu fazu u prekršajnom postupku. Pod dokaznim postupkom podrazumijeva se, u pravilu, faza pretresa koja slijedi nakon ispitivanja okrivljenog (ako okrivljeni ne prihvati odgovornost, sud će ga pozvati da iznese svoju odbranu, koju nije obavezan iznijeti, niti dati odgovor, kao ni dokaze), u kojoj se izvode radnje dokazivanja s ciljem formiranja ubjeđenja kod postupajućeg sudije o postojanju ili nepostojanju činjenica koje mogu uticati na njegovu odluku. Ova, veoma važna faza, sastoji se u ispitivanju okrivljenog, saslušanju, odnosno ispitivanju svjedoka, vještačenju, sprovođenju uviđaja i re-

konstrukcije događaja, te pretresanju prostorija i lica. To su dokazna sredstva ili izvori dokaza koji služe za utvrđivanje istinitosti određenih činjenica, a u vezi su sa učinjenim prekršajem.

Dokazivanje u prekršajnom postupku obuhvata sve one radnje koje preduzimaju postupajući sudija i prekršajnoprocensni subjekti, a koje imaju za cilj da se utvrdi istinitost jedne činjenice (predmet dokazivanja). Red izvođenja dokaza utvrđuje postupajući sudija, s tim da dokazivanje obuhvata: predlaganje od stranaka izvođenja određenih dokaza; označavanje dokaza za činjenične tvrdnje ili otkrivanje dokaza; rješavanje o tome koji dokazi treba da budu izvedeni; podnošenje dokaza od strane stranaka, odnosno njihovo pribavljanje od strane suda (okrivljeni, odnosno podnosilac zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka su dužni obezbijediti pojavljivanje svjedoka na pretresu, odnosno podnijeti bilo koju ispravu kao dokaz); izvođenje dokaza; provjeravanje dokaza i ocjenu dokaza⁵.

Poslije završenog dokaznog postupka postupajući sudija daje riječ strankama, oštećenom i braniocu okrivljenog, a potom objavljuje da je pretres završen. Prema odredbi stava 2. člana 195. Zakona ukoliko je izvođen dokazni postupak, sud će donijeti odluku u roku od osam dana od dana završetka pretresa na kojem je dokazni postupak završen, a u poreskim, carinskim i drugim finansijskim prekršajima, u roku od 15 dana. Sud zasniva odluku samo na činjenicama i dokazima koji su neposredno izvedeni na pretresu ili su sadržani u zapisnicima, odnosno drugim materijalima koji su, u skladu sa zakonom, na pretresu pročitani i na odgovarajući način izneseni. Sud je dužan da savjesno ocijeni svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima i da na osnovu takve slobodne ocjene izvede zaključak da li je neka činjenica utvrđena.

U obrazloženju rješenja o prekršaju koje je sastavni dio rješenja, sud će iznijeti ukoliko razloge za svaku tačku svoje odluke, i to tako što će: izložiti nesporne činjenice i iz kojih razloga te činjenice uzima kao dokazane ili nedokazane, dajući pri tome naročito ocjenu vjerodostojnosti protivrječnih dokaza, iz kojih razloga nije uvažio pojedine prijedloge stranaka, iz kojih razloga je odlučio da se ne sasluša neposredno svjedok ili vještak čiji je iskaz, odnosno nalaz u pisanoj formi i mišljenje pročitano, kojim razlozima se rukovodio prilikom rješavanja pravnih pitanja, a naročito prilikom određivanja da li postoji prekršaj i odgovornost okrivljenog i o primjeni određenih odredaba zakona na okrivljenog i njegovo djelo, kao i o razlozima upućivanja oštećenog na parnicu⁶. Ukoliko je okrivljeni osuđen na kaznu zatvora ili novčanu kaznu, u obrazloženju rješenja o prekršaju postupajući sudija posebno će navesti koje je sve okolnosti uzeo u obzir prilikom odmjerenosti izrečene kazne.

⁴ Član 14. Ustava Republike Srpske glasi: „Niko ne smije biti podvrgnut mučenju, svirepom, nehumanom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju. Zabranjeno je i kažnjivo svako iznuđivanje priznanja i izjava. Zabranjeno je na bilo kom licu, bez njegovog pristanka, vršiti medicinske i druge naučne ogleda“.

⁵ O kvalitetu dokaza može se zauzeti stav tek kada se taj dokaz izvede (Okružni sud u Požarevcu, Kž. 550/98 od 10. decembra 1998. godine).

⁶ Lj. Mitrović, *Prekršajno pravo*, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka, 2014; str. 271-272.

C) VRSTE DOKAZNIH SREDSTAVA

Izvor iz kojeg se dobija dokazni osnov, odnosno izvor iz kojeg se dobijaju činjenice koje služe kao podloga za izvođenje zaključka o istinitosti ili neistinitosti onoga što je predmet dokaza naziva se dokazno sredstvo ili izvor dokaza (*media probandi*). Dokazna sredstva su forme (oblici) u kojima se dokazni osnov pojavljuje. To su stvari i lica koja sudu omogućavaju da čulnim opažanjem dođe do saznanja o činjenici koja je predmet dokazivanja. U našem pozitivnom kaznenom pravu dokazna sredstva, odnosno radnje dokazivanja su:

1. saslušanje svjedoka;
2. vještačenje;
3. ispitivanje okrivljenog;
4. uviđaj;
5. rekonstrukcija događaja, itd.

1. Ispitivanje okrivljenog

Okrivljeni jeste lice koje je pozvano od strane suda da prezentuje svoj iskaz o činjenicama koje su mu poznate i koje se utvrđuju u prekršajnom postupku. To je fizičko ili pravno lice protiv kojeg je pokrenut, odnosno protiv kojeg se vodi prekršajni postupak zbog osnovane sumnje da je učinilo prekršaj. Zakon o prekršajima Republike Srpske poklanja veoma veliku pažnju položaju i pravima okrivljenog u prekršajnom postupku. Tako, u prekršajnom postupku, posebno je bitno istaći prava okrivljenih za prekršaje iz člana 6. Zakona o prekršajima Republike Srpske.

Ispitivanje okrivljenog u prekršajnom postupku ima za cilj utvrđivanje činjenica bitnih za prekršajni postupak, ali je ono svakako i način odbrane okrivljenog. S druge strane, okrivljeni nije dužan u prekršajnom postupku iznositi svoj iskaz, pa ni govoriti istinu (iskaz okrivljenog je samo vrsta dokaza u prekršajnom postupku). Sam sadržaj iskaza okrivljenog može da se sastoji od priznanja, poricanja ili bilo koje druge izjave koja služi u svrhu utvrđivanja činjenica.

Ispitivanje okrivljenog je prekršajno-procesna radnja koju preduzima sud, a putem koje se uzima usmena izjava okrivljenog s ciljem saznanja relevantnih činjenica o prekršaju i učiniocu prekršaja. Ispitivanje okrivljenog vrši se, po pravilu, usmeno, uz puno poštovanje ličnosti okrivljenog. Ukoliko je okrivljeni gluv, postavljaju mu se pitanja pismeno, a ako je okrivljeni nijem, pozvaće se da pismeno odgovori. Prilikom ispitivanja, prema okrivljenom se ne smiju upotrijebiti sila, prijetnja, prevara, narkotička ili druga sredstva koja mogu uticati na slobodu odlučivanja i izražavanja volje okrivljenog, odnosno sredstva pomoću kojih se može doći do izjave ili priznanja okrivljenog. Okrivljeni može biti suočen sa svjedokom ili sa drugim okrivljenim (saokrivljeni) ako se njihovi iskazi ne slažu u pogledu važnih činjenica i ako se to neslaganje ne može na drugi način otkloniti.

Okrivljeni se prilikom prvog ispitivanja poučava o dužnosti odazivanja pozivu, te o svojoj obavezi obavještavanja suda o svakoj promjeni adrese ili namjeri da promijeni bo-

ravište, uz predočavanje posljedica nepostupanja po nalogu suda. Na početku ispitivanja okrivljenom se saopštava za koji prekršaj se tereti. O svakom ispitivanju okrivljenog sačinjava se zapisnik u koji se doslovno unose bitni dijelovi iskaza okrivljenog. Nakon što je zapisnik sačinjen, on se čita okrivljenom, a zatim se okrivljenom predaje njegova kopija. Ispitivanje okrivljenog, po Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske, snima se na audio ili video traku.

Kada je u pitanju dokazna vrijednost iskaza okrivljenog, treba naglasiti da se ovo dokazno sredstvo, čak i onda kada sadrži priznanje okrivljenog, cijeni kao i svaki drugi dokaz. S druge strane, treba istaći da okrivljeni ima pravo da iznese svoju odbranu, ali nije obavezan da govori ili da iznosi dokaze.

2. Saslušanje svjedoka

Svjedok je fizičko lice koje nije okrivljeni, a kome su poznate određene činjenice ili okolnosti koje se utvrđuju u postupku, a koje je pozvano od suda koji vodi prekršajni postupak da da iskaz o tim činjenicama ili okolnostima. Dakle, svjedok je lice koje sud poziva da o prošlim, u vrijeme vođenja prekršajnog postupka nepostojećim činjenicama, a koje se odnose na registrovani prekršaj, učinioca prekršaja ili druge važne okolnosti, da svoj iskaz. Svjedok je i lice za koje je vjerovatno da može da daje obavještenja o prekršaju i o učiniocu i o drugim važnim okolnostima.

Razlikujemo dvije vrste svjedoka, i to: prave svjedoke (oni koji su do činjenica došli neposrednim putem, na osnovu vlastitog opažanja) i svjedoke po čuvenju (svjedoci koji su posrednim ili indirektnim putem, odnosno na osnovu kazivanja drugih došli do saznanja o činjenicama koje se utvrđuju u postupku).

U svojstvu svjedoka može se pojaviti svako fizičko lice (pa čak i maloljetno lice koje se poziva preko roditelja, odnosno zakonskog zastupnika, odnosno lice sa tjelesnim nedostacima), pod uslovom da je sposobno da opaža činjenice važne za određenu prekršajnu stvar i da te činjenice kasnije reprodukuje, izuzev lica koja su zakonom izuzeta od dužnosti svjedočenja.

Pozivanje svjedoka vrši se dostavljanjem pismenog poziva, koji obavezno sadrži: oznaku mjesta i vremena kada se svjedok treba odazvati pozivu; obavještenje da se lice poziva u svojstvu svjedoka i prekršajni predmet po kome se poziva, kao i upozorenje o posljedicama neodazivanja pozivu, odnosno posljedicama neopravdanog izostanka.

Ukoliko je svjedok uredno pozvan, a ne dođe niti svoj izostanak opravda, sud može narediti prinudno dovođenje svjedoka (naredbu za dovođenje svjedoka izvršava sudska policija), odnosno sud može kazniti svjedoka novčanom kaznom u iznosu do 5.000 KM. Novčano će se kazniti i svjedok koji odbije bez zakonskog razloga da svjedoči, a kažnjavanje se vrši posebnim rješenjem koje se unosi u zapisnik. Svjedok se mora odazvati urednom pozivu bez obzira na to da li je oslobođen dužnosti svjedočenja ili se po zakonu ne može saslušati kao svjedok.

Svjedočenje je građanska dužnost, a svako lice koje je od strane suda pozvano kao svjedok dužno je da svjedoči. Međutim, postoji određen broj lica koja nisu dužna svjedočiti, i to su prije svega lica koja imaju zabranu svjedočenja, a zatim i određen krug lica koja su, zbog određenog, posebnog odnosa sa okrivljenim, oslobođena dužnosti svjedočenja.

Tako, zabrana svjedočenja postoji u sljedećim slučajevima, i to: za lice koje bi svojim iskazom povrijedilo dužnost čuvanja državne, vojne ili službene tajne dok ga nadležni organ ne oslobodi te dužnosti; za branioca okrivljenog o onome što mu je okrivljeni kao svom braniocu povjerio; za lice koje bi svojim iskazom povrijedilo dužnost čuvanja profesionalne tajne (na primjer, vjerski službenik ili ljekar) i za maloljetno lice koje, s obzirom na uzrast i duševnu razvijenost, nije sposobno da shvati značaj prava da ne mora svjedočiti.

Svjedočenje mogu odbiti bračni, odnosno vanbračni drug okrivljenog, kao i roditelji ili djeca okrivljenog, te usvojenik ili usvojilac okrivljenog.

Svjedoci se saslušavaju pojedinačno i bez prisustva ostalih svjedoka kako bi se izbjeglo podešavanje iskaza svjedoka, kao i eventualna pojava međusobnog sugestivnog uticaja. Svjedoci svoje odgovore daju usmeno, a prethodno će se opomenuti da su dužni govoriti istinu, da ne smiju ništa prećutati, te da je davanje lažnog iskaza krivično djelo. U slučaju da postoje zakonom predviđene okolnosti, sudija koji vodi postupak je dužan upozoriti ova lica – svjedoke, a prije njihovog saslušanja ili čim sazna za njihov odnos prema okrivljenom, da nisu dužna svjedočiti ili da ne moraju svjedočiti ili odgovarati na pojedina pitanja (ako je vjerovatno da bi time izložili sebe ili svoje bliske srodnike teškoj sramoti, znatnoj materijalnoj šteti ili krivičnom gonjenju). Iz navedenog je jasno da svjedok koji je oslobođen dužnosti svjedočenja rukovođen ličnim moralnim uzorima, sam donosi odluku o tome da li će u konkretnoj prekršajnoj stvari svjedočiti ili ne.

Saslušanje svjedoka jeste prekršajno-procesna radnja koju preduzima sud s ciljem utvrđivanja potpunog činjeničnog stanja, koje je, opet, preduslov za donošenje zakoničnog rješenja o prekršaju. Tokom sprovođenja ove radnje saslušava se svjedok, i on tom prilikom iznosi sve činjenice koje se utvrđuju u prekršajnom postupku, a do kojih je došao u postupku vlastitog opažanja ili na osnovu iskaza drugih lica. Saslušanje svjedoka obavlja se pred prvostepenim sudom koji vodi prekršajni postupak, a ako svjedok ima prebivalište, odnosno boravište van područja tog suda, saslušanje se može obaviti pred prvostepenim sudom na čijem području svjedok ima prebivalište, odnosno boravište.

Iskaz svjedoka jeste dokazno sredstvo, osnovni, najstariji, najsloženiji dokazni materijal u pretežnoj većini prekršajnih stvari, koji ima veliki značaj u praksi prekršajnog sudovanja. Iskaz svjedoka je, istovremeno, i veoma nesigurno dokazno sredstvo („niko tako ne laže kao svjedok”, stara ruska poslovice).

Nakon uzimanja ličnih podataka svjedoka s ciljem utvrđivanja njegovog identiteta (ime i prezime, ime oca,

godine starosti, mjesto rođenja, prebivalište, zanimanje i njegov odnos sa okrivljenim i oštećenim), svjedok se poziva da iznese sve što mu je poznato o prekršajnoj stvari, kao i otkud mu je poznato ono o čemu svjedoči. Ukoliko je svjedok gluvo lice, postavljaju mu se pitanja pismeno, a ako je svjedok nijemo lice, pozvaće se da pismeno odgovori na postavljena pitanja. Lice koje ne zna jezik na kome se vodi prekršajni postupak, saslušava se preko tumača. Nakon što je iznio sve što mu je poznato u vezi sa konkretnim događajem, svjedoku se mogu, po potrebi, postavljati pitanja radi boljeg razjašnjenja prekršajne stvari. Pri tome, nije dozvoljeno postavljati tzv. sugestivna pitanja, odnosno pitanja u kojima je već sadržan odgovor, te tzv. kapiocna pitanja, odnosno pitanja u kojima je prećutno sadržana pretpostavka da je svjedok iskazao nešto što u stvari nije iskazao.

U posebnu vrstu iskaza svjedoka spada suočenje. Suočenje predstavlja poseban vid svjedočenja, koji se sastoji u istovremenom saslušanju dva prisutna svjedoka čiji se raniji iskazi ne slažu u pogledu bitnih pravnorelevantnih činjenica. Odluku o preduzimanju ove procesne radnje donosi sudija koji vodi prekršajni postupak, a svrha suočenja jeste u tome da sudija neposrednim zapažanjem ponašanja suočenih lica utvrdi čiji je iskaz istinit. O suočenju se vodi zapisnik, s tim da se istovremeno mogu suočiti samo dva svjedoka. Suočenje nije obligatorna procesna radnja, odnosno ono je predviđeno samo kao mogućnost, a pristupa mu se samo ako se protivrječnosti ili neslaganja iskaza svjedoka ne može na drugi način otkloniti, a sve s ciljem utvrđivanja materijalne istine, odnosno pravilnog utvrđivanja činjeničnog stanja.

Pored tri osnovne dužnosti (da se odazovu pozivu, da svjedoče i da govore istinu), svjedoci imaju i određena prava, kao što su pravo na naknadu troškova prevoza, naknadu troškova boravka u drugom mjestu, naknadu za izgublenu zaradu, itd. O saslušanju svjedoka sastavlja se zapisnik.

3. Vještačenje

Vještačenje je procesna radnja, odnosno posebno dokazno sredstvo koje se sastoji u utvrđivanju činjenica i okolnosti važnih za postupak i davanje mišljenja o tim činjenicama na osnovu znanja ili vještina stručnih lica, u onim situacijama kada opšte znanje i stručna sprema sudije koji vodi prekršajni postupak za to nije dovoljno (na primjer, vještačenje stepena uračunljivosti okrivljenog, vještačenje okolnosti saobraćajne nesreće koja se dogodila usljed neprilagođene brzine kretanja i dr.).

Vještačenje se određuje kao dokazno sredstvo i ima dvije faze: 1. otkrivanje činjenica važnih za postupak (nalaz vještaka) i 2. davanje mišljenja o tim činjenicama (mišljenje vještaka).

Vještačenje se ne može odnositi na pravna pitanja, a predmet vještačenja može biti samo važna činjenica za čije je utvrđivanje ili ocjenu nužna primjena posebnog stručnog znanja koje posjeduje vještak.

Vještak je stručno lice koje posjeduje određena znanja i vještine, a kome je sud naredio da, na osnovu svojih zna-

nja i vještina, utvrdi i ocijeni pravno relevantne činjenice i o tome da svoj nalaz i mišljenje. Pored stručnog znanja i vještine iz odgovarajuće nauke, tehnike ili zanata i procesne sposobnosti, vještaci moraju imati i određene lične kvalitete, poput nepristrasnosti, kritičnosti u radu, odgovornosti, sposobnosti jasnog i razložnog iznošenja nalaza i mišljenja i dr. Vještaka mogu angažovati stranke, branilac okrivljenog i sud.

Vještak koji je uredno pozvan, a koji ne dođe na usmeni pretres niti svoj izostanak opravda, može biti prinudno doveden, odnosno kažnjen novčanom kaznom u iznosu do 5.000 KM. Davanje lažnog iskaza od strane vještaka predstavlja posebno krivično djelo.

Vještačenje se određuje pismenom naredbom suda i može se povjeriti stručnoj ustanovi (kada se radi o složenijim slučajevima) ili fizičkom licu – vještaku. U naredbi o određivanju vještaka navode se činjenice u pogledu kojih se traži vještačenje, odnosno predmet i obim vještačenja.

Lice koje je naredbom određeno za vještaka dužno je da vještači i da o izvršenom vještačenju da svoj nalaz i mišljenje (vještak se može iz opravdanih razloga osloboditi dužnosti vještačenja). Vještaci ne mogu biti lica koja su oslobođena dužnosti svjedočenja, lica koja ne mogu biti saslušana kao svjedoci, lica koja su saslušana kao svjedoci i lica koja su prekršajem oštećena, odnosno prema kojima je prekršaj učinjen.

Poslije završenog vještačenja, vještak dostavlja svoj nalaz (u kome su rezultati primjene stručnog znanja, odnosno sva bitna zapažanja vještaka u predmetu vještačenja koja su značajna za rješavanje prekršajne stvari) i mišljenje (logičan zaključak zasnovan na stručnom znanju i pravilima nauke do koga je vještak došao na osnovu nalaza) kao i radni materijal, skice i zabilješke organu koji ga je odredio. Nalaz i mišljenje vještaka mogu se unijeti u zapisnik odmah, odnosno istovremeno sa samim vještačenjem ili naknadno, u pismenoj formi. Sud je vezan za iskaz vještaka, a u slučaju neslaganja sa istim, sud mora odrediti novo vještačenje.

4. Uviđaj na licu mjesta i rekonstrukcija događaja

Uviđaj predstavlja lično, neposredno i u zakonskoj formi preduzeto čulno opažanje sudije koji vodi prekršajni postupak o činjenicama važnim za utvrđivanje ili odlučivanje koje su vezane za konkretan prekršaj ili za učinioca prekršaja.

Uviđaj predstavlja jedno od najvažnijih dokaznih sredstava i njime se na licu mjesta utvrđuju i razjašnjavaju činjenice važne za odlučivanje i donošenje rješenja u prekršajnom postupku. Uviđaj je usmjeren na otkrivanje prekršaja, pronalaženje i identifikaciju učinioca prekršaja, prikupljanje podataka o načinu, vremenu, motivu izvršenja i ostalim okolnostima važnim za utvrđivanje prekršajne odgovornosti počinioca, te pronalaženje i obezbjeđivanje predmeta i tragova prekršaja.

Sudija koji je odredio uviđaj određuje i lica koja će prisustvovati uviđaju (okrivljeni, oštećeni, branilac, vještak i druga lica po potrebi).

Predmet uviđaja su najčešće pokretne stvari, a predmet mogu da budu i mjesto i nepokretne stvari.

Uviđaj je hitna procesna radnja (preduzima se neposredno po prijemu saznanja za izvršeni prekršaj), a osnovna pretpostavka kvalitetnog uviđaja je blagovremeno obezbjeđenje lica mjesta. O izvršenom uviđaju mora biti sačinjen zapisnik, u koji se, pored uobičajenih elemenata, unose i podaci o stanju zatečenom na licu mjesta, preduzetim radnjama od strane uviđajne ekipe i utvrđenim činjenicama. Sastavni dio zapisnika čine skica mjesta događaja, fotografije pojedinih objekata, videosnimci i dr.

Rekonstrukcija događaja je sredstvo dokazivanja kojim se vrši ponavljanje i vještačko izazivanje toka i postupka već izvršene radnje prekršaja. Rekonstrukciju sprovodi posebna stručna ekipa, a prisustvuju joj svjedoci prethodno izvršenog uviđaja, svjedoci koji su prisustvovali izvršenju prekršaja, okrivljeni, njegov branilac, oštećeni i druga lica čije bi prisustvo moglo biti korisno. Rekonstrukcija se sprovodi pod istim ili što je moguće sličnijim uslovima i sa potpuno identičnim stanjem kao u vrijeme izvršenja prekršaja. Na kraju izvršene rekonstrukcije sačinjava se zapisnik, u čijem prilogu su skice, fotografije, spisi i drugi materijal.

5. Pretresanje stana, ostalih prostorija i lica

Jedna od radnji dokazivanja, odnosno mjera procesne prinude radi pribavljanja predmeta koji mogu poslužiti prilikom utvrđivanja činjenica važnih za vođenje prekršajnog postupka, jeste i pretresanje stana i ostalih prostorija (*percrutatio domestica*) i pretresanje lica (*percrutatio personalis*). S obzirom na ustavom zagarantovanu nepovredivost stana i drugih prostorija⁷, zakonom su predviđena izuzetno precizna i restriktivna pravila za postupanje kada nadležni sud nađe da je neophodno preduzeti ovu prekršajno-procesnu radnju (odredbe čl. 115. do 128. Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske koje se *mutatis mutandis* primjenjuju i u prekršajnom postupku).

Dakle, pretresanje prostorija i lica jeste posebna i izuzetna prekršajno-procesna radnja dokazivanja koja se preduzima u prekršajnom postupku. Pretresanje stana ili drugih prostorija, u pravilu, može se preduzeti kod najtežih prekršaja (na primjer, nedozvoljeno držanje oružja i municije, držanje i promet droga i drugih psihotropnih supstanci, nedozvoljeni promet strane valute i drugi), pod uslovom da postoji dovoljno osnova za sumnju da će se pretresanjem prostorija, stvari ili kod pojedinih lica pronaći predmeti ili tragovi koji bi mogli biti od značaja za prekršajni postupak.

Važnim svakako treba istaći i to da je Krivičnim zakonom Republike Srpske – u članu 170. propisano posebno

⁷ Član 24. Ustava Republike Srpske glasi: Stan je nepovrediv. Zakonom se može propisati da službeno lice na osnovu naloga suda može ući u stan ili druge prostorije protiv volje njihovog držaoca i izvršiti pretres. Pretres se vrši u prisustvu dva svjedoka. Službeno lice može pod uslovima utvrđenim zakonom, ući u tuđi stan ili druge prostorije i bez odluke suda i izvršiti pretres ako je to neophodno radi hvatanja učinioca krivičnog djela ili radi spasavanja ljudi i imovine.

krivično djelo – narušavanje nepovredivosti stana, s tim da teži oblik ovog djela postoji ukoliko je neovlašćeno i nasilno ulazanje u tuđi stan izvršeno od strane službenog lica zloupotrebom službenog položaja ili ovlašćenja. Istim zakonom, u članu 171. propisano je i krivično djelo protivzakonitog pretresanja.

Pretresanje - prema objektu pretresanja - može biti: pretresanje stana i drugih prostorija, pretresanje otvorenog ili slobodnog prostora, pretresanje pokretnih predmeta, pretresanje kompjutera i pretresanje lica.

Pretresanje lica podrazumijeva spoljašnje i unutrašnje pretraživanje odjeće, obuće, površine tijela, odnosno pokretnih stvari koje lice nosi ili su u njegovoj državini, a obavlja ga lice istog pola. Pretresanje lica može se preduzeti u svim onim situacijama kada postoji vjerovatnoća da je to lice počinilo prekršaj, te da će se pretresom pronaći predmeti ili tragovi važni za prekršajni postupak. Pretresanje ženskog lica vrši žensko lice, s tim da svjedoci pretresanja takođe moraju biti ženska lica.

Pretresanje stana i drugih prostorija podrazumijeva pregled stana i drugih prostorija i svih ili pojedinih stvari koje se u ovim objektima nalaze.

Pretresanje se može vršiti sa naredbom suda (protiv koje nema mjesta žalbi) ili bez naredbe (na primjer, ako se pretpostavlja oružani otpor, pretres u javnim prostorijama, lični pretres kada postoji osnovana sumnja da lice kod sebe ima oružje, narkotike i dr.). Naredba za pretresanje sastavlja se u dva primjerka, s tim da jedan primjerak ostaje u spisima predmeta. Pretresanje se, u pravilu, povjerava policijskim organima.

Prije početka pretresanja, pismena naredba o pretresanju predaje se licu na koje se ona odnosi, odnosno licu kod kojeg će se izvršiti pretresanje, te se to lice obavještava o razlozima dolaska ovlašćenog lica i funkciji koju to ovlašćeno lice obavlja, a zatim se poziva da dobrovoljno preda ono (predmete i isprave) što se traži pretresanjem. Ako lice dobrovoljno preda ono što se traži pretresanjem, otpada potreba za pretresanjem i ono se neće izvršiti. Vlasnik, odnosno korisnik stana prisustvuje pretresanju prostorija, a u njegovom odsustvu, pretresanju prisustvuju zakonski zastupnik korisnika stana ili neko od odraslih članova domaćinstva ili komšija. Pretresanju, po pravilu, prisustvuju i dva svjedoka, punoljetna građanina koji nemaju pasivnu ulogu, odnosno koji imaju zadatak da prate da li se pretresanje pravilno vrši. Pretresanje se, po pravilu, vrši danju (u periodu od 6,00 do 21,00 časova), a izuzetno i noću (na primjer, kada je pretresanje započeto danju, neće se prekidati i nastaviće se i noću; kada postoje razlozi za ulazak u stan i eventualno pretresanje bez naredbe itd.).

O pretresanju stana, prostorije ili lica obavezno se sastavlja zapisnik koji potpisuju lice kod kojeg se ili na kojem je izvršeno pretresanje i lica čija je prisutnost pretresanju obavezna. U zapisnik o pretresanju obavezno se unose podaci iz kojih se vidi koji organ je izvršio pretresanje, zatim osnov zakonitosti pretresanja, kao i podaci o predmetima

i ispravama koje su u vezi sa svrhom pretresanja, posebno predmeti i isprave koji su pronađeni, odnosno oni koji se oduzimaju. O privremeno oduzetim predmetima i ispravama izdaje se posebna potvrda u pisanom obliku.

6. Privremeno oduzimanje predmeta i imovine

Privremeno oduzimanje predmeta predstavlja radnju dokazivanja koja je specifična više za krivični postupak, ali je moguća i u prekršajnom postupku. Najčešće se izvodi uporedo sa pretresom stana, ostalih prostorija i lica, a može se izvoditi i kao nezavisna procesna radnja. Ona predstavlja poseban oblik ograničavanja raspolaganja svojinom, a sastoji se u privremenom oduzimanju predmeta koji mogu poslužiti kao dokaz u prekršajnom postupku (*corpus delicti*), kao i predmeta koji se po zakonu imaju oduzeti, a to su predmeti koji su bili upotrijebljeni ili su bili namijenjeni izvršenju prekršaja ili su nastali izvršenjem prekršaja, a postoji opasnost da će biti ponovo upotrijebljeni za izvršenje prekršaja ili razlozi zaštite opšte bezbjednosti ili moralni razlozi nameću oduzimanje tih predmeta.

Privremeno oduzimanje predmeta određuje sudija koji vodi prekršajni postupak pismenom naredbom za privremeno oduzimanje predmeta koja sadrži: naziv suda, pravni osnov za privremeno oduzimanje predmeta, naznaku predmeta koji podliježu oduzimanju, ime lica od kojeg se predmeti oduzimaju, mjesto oduzimanja predmeta, rok u kojem predmete treba oduzeti i pouku o pravnom lijeku. Protiv naredbe o privremenom oduzimanju predmeta žalba nije dopuštena.

Privremeno oduzimanje predmeta moguće je, u određenim slučajevima (kada postoji opasnost od odlaganja), i bez naredbe suda.

Licu od koga su predmeti oduzeti, izdaje se potvrda u kojoj se mora naznačiti gdje su predmeti pronađeni, te ih detaljno opisati radi utvrđivanja i obezbjeđenja njihove istovjetnosti. Privremeno oduzimanje predmeta konstatuje se u zapisniku.

Privremeno oduzimanje predmeta vrše ovlašćena službena lica. Lice koje odbije predati predmete koji se moraju privremeno oduzeti, može se kazniti novčanom kaznom u iznosu do 5.000 KM (s tim da u slučaju daljeg odbijanja, lice se može zatvoriti najduže 90 dana). Lice od kojeg se privremeno oduzimaju predmeti i dokumentacija ima pravo žalbe.

Privremeno oduzeti predmeti predaju su, u pravilu na čuvanje sudu ili se njihovo čuvanje obezbjeđuje na drugi način. Privremeno oduzeti predmeti se ne mogu prodati ili pokloniti, odnosno sa istima se ne može na neki drugi način raspolagati. Po prestanku razloga za njihovo oduzimanje, odnosno ukoliko je prekršajni postupak obustavljen, privremeno oduzeti predmeti se vraćaju, a odluka o vraćanju predmeta donosi se u formi rješenja.

ZAKLJUČAK

U svim kaznenim postupcima, posebno važna faza koja se sastoji u ispitivanju okrivljenog, saslušanju, odnosno ispitivanju svjedoka, vještačenju, sprovođenju uviđaja i rekonstrukcije događaja, te pretresanju prostorija i lica jeste faza dokazivanja pravno relevantnih činjenica, odnosno odlučnih činjenica na kojima sud zasniva svoju odluku izvođenjem dokaza, odnosno u dokaznom postupku. Ozbiljnost i važnost izvođenja dokaza zahtijeva i posebna pravila predviđena u procesnim zakonima, a kada je prekršajni postupak u pitanju, to su ona pravila koja predviđa Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske koji se *mutatis mutandis* primjenjuje na ova pitanja. Jer, ukoliko se odluka suda zasniva na pravno nevaljanim, odnosno nezakonitim dokazima, odnosno dokazima koji se nisu mogli koristiti, onda se svakako radi o bitnoj povredi prekršajnog postupka.

LITERATURA

- Dimitrijević, P. i Jovašević, D. (2005). Prekršajno pravo, Službeni list SCG, Beograd.
- Durđić, V. (2006). Krivični postupak Srbije, Pravni fakultet Niš.
- Mitrović, Lj. (2014). Prekršajno pravo, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka.
- Mitrović, Lj. (2011). Dokazi i dokazni postupak u prekršajnom postupku, Revija za krimi logiju i krivično pravo, Beograd, broj 2-3.
- Simović, M. (2005). Praktični komentar Zakona o krivičnom postupku Republike Srpske, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka.
- Ustav Republike Srpske sa Amandmanima od I do CXXII, Službeni glasnik Republike Srpske, br. 3/92 do 19/2010.
- Zakon o prekršajima Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 63/2014.
- Zakon o krivičnom postupku Republike Srpske, Službeni glasnik Republike Srpske, broj 53/2012.
-

Evidence in Misdemeanor Proceedings

Ljubinko Mitrović

PhD, Law College, Pan-European University APEIRON in Banja Luka

Abstract: The latest Law on Minor Offences of the Republic of Srpska from 2014 (published in the Official Gazette of the Republic of Srpska, No. 63/2014) does not contain any specific provisions on the means of evidence applied and the evidentiary proceeding conducted within a misdemeanor proceeding. But from the standpoint of evidence presentation, the provision of paragraph 3, Article 105 of the aforementioned Law should be emphasized, which stipulates that “if some issues of misdemeanor proceedings are not regulated by this Law, then the provisions of the Law on Criminal Procedures of the Republic of Srpska will be applied (published in the Official Gazette of the Republic of Srpska, No. 53/2012): search of premises and persons, seizure of objects and property, interrogation of the suspect, hearing of witnesses, crime scene investigation and reconstruction, expert testimony...” According to the above provision, the provisions of the Law on Criminal Procedures of the Republic of Srpska are applied to the evidence, i.e. means of evidence in misdemeanor proceedings, and to the evidentiary procedure that represents a special method of presenting evidence and makes a special phase in misdemeanor proceedings, all with the aim of determining the proper facts and legal decisions on the misdemeanor responsibility of the offender.

Keywords: misdemeanor, evidence, evidentiary proceedings, means of evidence.